

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ

В статті досліджується сутність профілактики правопорушень, вчинених у сфері паливно-енергетичних ресурсів. На підставі правового аналізу запропоноване авторське поняття профілактики правопорушень, вчинених в сфері енергозбереження в Україні, та шляхи її удосконалення у протидії марнотратному використанню паливно-енергетичних ресурсів.

Ключові слова: паливно-енергетичні ресурси, профілактика правопорушень, енергетична культура, об'єктивні причини, попередження правопорушень.

В статье исследуется суть профилактики правонарушений, совершенных в сфере топливно-энергетических ресурсов. На основании правового анализа определяется авторское понятие профилактики правонарушений, совершенных в сфере энергосбережения в Украине, и пути ее усовершенствования в противодействии расточительному использованию топливно-энергетических ресурсов.

Ключевые слова: топливно-энергетические ресурсы, профилактика правонарушений, энергетическая культура, объективные причины, предупреждения правонарушений.

In the article investigated essence of prophylaxis of offences, perfect in the field of fuel and energy resources. On the basis of legal analysis the authorial concept of prophylaxis of offences, perfect in the sphere of energy-savings in Ukraine and ways of her improvement in counteraction to the wasteful use of fuel and energy resources is determined.

Keywords: fuel and energy resources, prophylaxis of offences, power culture, objective reasons, warning of offence.

Постановка проблеми. Проблема ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, що сьогодні визначена в Україні як одна з пріоритетних, може вирішуватися як законодавчим шляхом, тобто законами, указами і постановами, так і розвитком загальної культури та енергетичної свідомості народу. Забезпечення прав людини здійснюється з використанням широкого комплексу соціальних і державно-правових заходів, серед яких своє місце займає й запобігання правопорушенням, що вчиняються у сфері паливно-енергетичних ресурсів, адміністративно-правовими заходами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність проблематики дослідження полягає у тому, що не дивлячись на те, що окремі аспекти використання паливно-енергетичних ресурсів досліджувалися І.В. Діяком, М.П. Ковалком, А.М. Новицьким, О.В. Панібрацькою, А.К. Шидловським, П.Ф. Шпаком, Ю.С. Шемшученко, Л.О. Шевченко, В.М. Фокінім, але водночас окремі теоретичні та практично-прикладні питання визначення профілактики правопорушень, вчинених у сфері паливно-енергетичних ресурсів досліджено недостатньо, тому існує об'єктивна потреба наукового пошуку у цьому напрямку.

Постановка завдання. В даній публікації пропонується на основі узагальнення теоретичних досліджень та положень чинного законодавства України дослідити сутність профілактики правопорушень, вчинених у сфері паливно-енергетичних ресурсів . в Україні.

Виклад основних положень. Протягом розвитку суспільства правоохоронна діяльність держави зазнала значних змін. Якщо на початковому етапі завданням держави було покарання порушників, то на даний час все більш актуальним стає запобігання правопорушенням. Одним з перших, хто звернув увагу на пріоритетність попередження правопорушень, був Чезаре Беккарія – мислитель та громадський діяч XVIII ст., який у своєму трактаті «Про злочини та покарання» підняв питання про причини злочинності [1, с. 14].

Протиправна поведінка осудної особи, її ціль та мотивація переважно соціально обумовлені. Тому особистість порушника та причини порушення не можна розглядати у відриві від соціальних умов, що формують людину. Звичайно, поведінка особи залежить від таких параметрів як стать, вік тощо, проте ці особливості настільки опосередковуються соціальними факторами, що виконують лише роль умов, а не

причин вчинення адміністративного правопорушення. Вирішальна роль впливу соціальних умов та факторів на формування особистості, в т.ч. особистості правопорушника, підкреслюється багатьма кримінологами, такими як О. Джужа, А. Баляба [2, с. 82; 3, с. 117; 4, с. 84]. Тому для боротьби із злочинами та адміністративними правопорушеннями пріоритетне значення мають заходи профілактики.

Поряд з терміном профілактика використовуються терміни «запобігання», «превентивні заходи», «попередження». Різні вчені вкладають в ці терміни різне значення. Одні, такі як О. Джужа, вважають, що всі ці терміни повністю співпадають [2, с. 138], інші, наприклад, Г. Кайзер, – що ці поняття є відносно близькими [4, с. 124], є такі, як С. Архіпова, хто вважає, що найбільш загальним поняттям, яке охоплює решту, є попередження [5]. В той же час, на думку інших (К. Бугайчук) попередження входить до складу профілактики [6, с. 8].

Разом з тим, ми погоджуємося з точкою зору українського кримінолога О. Джужи, який вважає, що розрізнення цих понять є таким, що суперечить буквальному змісту зазначених слів [2, с. 138]. Адже кожне з них означає одне й те саме: щось упередити, не допустити. Тому заходи рівнозначно можуть бути або попереджувальні, або профілактичні, або запобіжні, або превентивні.

Отже, ми вважаємо, що профілактика правопорушень, що вчиняються у сфері паливно-енергетичних ресурсів, повинна передбачати наявність трьох обов'язкових складових:

- виявлення органами державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, окремими громадянами причин, які сприяють учиненню правопорушень;
- усунення цих причин і умов;
- вжиття певних заходів до потенційних порушників.

Слід зазначити, що в Україні відсутні загальнодержавні програми профілактики адміністративних правопорушень у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів. Разом з тим, все ж таки існує практика профілактики правопорушень на загальнодержавному рівні. В якості прикладу можна навести Концепцію Комплексної програми профілактики правопорушень на 2006-2008 рр., затверджену Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01 березня 2006 року № 116-р. [7] або ж Комплексну програму профілактики правопорушень на 2007-2009 рр., затверджену Постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 року № 1767 [8]. Існує така практика і на місцевому рівні, наприклад, Комплексна програма профілактики правопорушень на 2010-2012 роки м. Тернівки Дніпропетровської області [9].

До числа об'єктивних причин вчинення адміністративних правопорушень у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів слід віднести кризовий стан українського суспільства, несталість ринкових відносин в нашій державі. Ситуація ускладнюється неузгодженістю та недосконалістю нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері використання ПЕР [10].

Напрямки попередження правопорушення залежать від самих суспільних відносин. Наприклад, Розпорядженням КМУ від 19 листопада 2008 року № 1446-р «Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки» було визначено основні причини неефективності здійснення заходів з енергозбереження:

- недосконалість нормативно-правової бази у сфері енергоефективності та енергозбереження, відсутність окремих стандартів і нормативів;
- надмірна зношеність основних фондів, низькі темпи їх оновлення, недостатній рівень мотивації власників підприємств щодо оновлення таких фондів за рахунок власних або кредитних коштів та відсутність у них відповідних зобов'язань;
- недосконалість механізму утворення цін і тарифів на енергоносії, що призводить до перехресного субсидування;
- наявність та подальше збільшення обсягу заборгованості з оплати спожитих паливно-енергетичних ресурсів;
- значні понаднормативні втрати ресурсів, постачання яких здійснюється з використанням інженерних мереж;
- недостатній рівень впровадження новітніх технологій, спрямованих на підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів, альтернативних джерел енергії та вторинних енергетичних ресурсів;
- відсутність цілісної інноваційної інфраструктури, необхідної для зниження енергоємності ВВП до рівня розвинутих держав світу, збільшення обсягу використання альтернативних джерел енергії та вторинних енергетичних ресурсів;
- обмежений доступ юридичних і фізичних осіб до кредитних ресурсів;
- неефективність системи енергетичного менеджменту у виробничій та невиробничій сфері, відсутність відповідних автоматизованих систем;
- недостатній рівень оснащення інженерних мереж приладами обліку паливно-енергетичних та інших ресурсів;
- відсутність енергетичного балансу і відповідної системи моніторингу його показників [11].

Відповідно, заходи попередження адміністративних правопорушень у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів повинні спрямовуватися, насамперед, на нейтралізацію причин неефективності здійснення заходів з енергозбереження.

На нашу думку, до заходів загального попередження правопорушень, що вчиняються у сфері паливно-енергетичних ресурсів, повинні відноситися ті, які не пов'язані із впливом на осіб, які виношують намір, готують або вже вчинили адміністративне правопорушення, яке утворює склад ст. 98 Кодексу України про адміністративні правопорушення – «Марнотратне витрачання паливно-енергетичних ресурсів», проте об'єктивно сприяють нейтралізації причин та умов скоєння подібних проступків.

У сучасних умовах стала більш помітною тенденція до збіднення культури використання ПЕР в Україні і примітивного споживацького відношення до них. Наслідком цього є переважання в свідомості населення корисливих мотивів, які спонукають багатьох суб'єктів до неефективного або й незаконного використання ПЕР.

Практика показує, що у цілому ряді випадків громадяни частіше керуються думкою, що склалася в побуті або на роботі, ніж законом, навіть тоді, коли думка оточуючих не співпадає з вимогами правових норм. Пояснюється це багатьма обставинами, зокрема істотним значенням для поведінки мікросередовища, проявом в громадській думці не тільки правових поглядів, але також етичних і політичних установок, причому останні часто займають в громадській думці домінуюче положення; порівняно слабким знанням і розумінням нормативно-правових актів, а також недоліками в області правового виховання, недоліками в правовій пропаганді [12, с. 40-43].

Суспільство не навчилося економно використовувати наявні ресурси, відсутня координація в діяльності усіх причетних до цієї проблеми структур та організацій [13, с. 5]. При цьому, в українському суспільстві не прийнято морально засуджувати осіб, що ухиляються від раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів. Навпаки, досить часто навмисне недотримання правил їх використання розглядається як ознака високих підприємницьких здібностей. У свідомості людей необхідно формувати установку, що кожний марнотратник ПЕР живе за рахунок інших людей і тому дотримання певних стандартів використання паливно-енергетичних ресурсів розглядається як необхідність, а самі стандарти сприймаються як обгрунтовані та виправдані. Людина, освічена у сфері ефективного використання ПЕР повинна мати активну життєву позицію в здійсненні взаємодіючого розвитку цивілізації. Такий розвиток не зводиться лише до матеріального благополуччя, хоча і передбачає розумне задоволення потреб людини.

Таку ситуацію має виправити Державна цільова економічна програма енергоефективності на 2010-2015 роки. Програма являє собою масштабний документ, який містить ряд заходів, які плануються впровадити у сферах енергетики та енергозбереження [14].

Економічні, політичні, правові відносини ще розвиваються і прямують до рівня, який відповідає розвинутому суспільству. Слід мати на увазі, що низький рівень енергетичної культури не формує у громадян масову, загальну потребу в раціональному відношенні до паливно-енергетичних ресурсів, прагнення до слухняності й дотримання юридичними і фізичними особами адміністративного законодавства у сфері ПЕР. Основне значення надається підвищенню енергетичної культури в процесі професійної підготовки відповідних фахівців.

Однією з найголовніших передумов ефективної загальної профілактики правопорушень, що вчиняються у сфері паливно-енергетичних ресурсів, є високий професійний рівень працівників відповідних державних органів (в нашому випадку, насамперед, Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів). Комплексна державна програма енергозбереження України передбачає, що «знання у сфері енергозбереження є обов'язковими для всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням паливно-енергетичних ресурсів» [15]. В той же час система енергозбереження у нашій державі проходить етап становлення. Тому зараз особливо важливим є формування мережі профільних закладів освіти.

Деякі навчальні та науково-дослідні установи вже функціонують в Україні. Наприклад, це Центр підготовки енергоменеджерів при Інституті енергозбереження та енергоменеджменту Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Науково-дослідний інститут проблем екології та енергозбереження Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (м. Миколаїв), факультет енергетики та енергозбереження Запорізької державної інженерної академії. Проте існуюча кількість державних та приватних навчальних закладів є замалою для забезпечення все зростаючих потреб у фахівцях. Хоча слід зазначити, що наявний організаційно-творчий потенціал більшості освітніх установ поступово втілюється в життя. Наступальність просвітницької діяльності зберігається, що дозволяє поступово впливати на «паливно-енергетичну» свідомість громадян.

Слід визнати, що певні кроки щодо вирішення кадрових питань на загальнодержавному рівні вже були зроблені. Зокрема, у відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2003 р. «Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 рр.» серед напрямів розвитку промисловості передбачено покращення забезпеченості висококваліфікованими кадрами за рахунок:

- підвищення рівня та вдосконалення системи оплати праці науково-технічних працівників відповідно до наукового ступеня, кваліфікації та соціального значення професійної орієнтації науковця;
- створення системи безперервної перепідготовки та підвищення кваліфікації;

- розроблення стимулюючих механізмів фінансування витрат на підготовку та перепідготовку кадрів;
- формування державного замовлення на підготовку спеціалістів, розширення підготовки кадрів вищої кваліфікації в зарубіжних навчальних закладах;
- підвищення ефективності роботи з кадровим резервом, активне впровадження іноземного досвіду з питань підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів [16].

Ми вважаємо, що альтернативним шляхом розв'язання такої потреби є утворення недержавних установ (в т.ч. на правах неурядових організацій), на зразок успішно діючого у м. Львів Незалежного інформаційно-аналітичного центру з питань використання енергоощадних технологій, який здійснює розробку і впровадження на території Західного регіону України пілотних організаційних, інформаційних, інвестиційних проектів у галузі енергозбереження, поширення інформації про оптимальні можливості зменшення витрат на енергозабезпечення в середовищі органів державної влади та місцевого самоврядування, проектно-будівельних організацій, активного населення; інформаційно-консультативну підтримку обласної програми енергозбереження.

Поряд з підвищенням професійного рівня підготовки, слід вдосконалювати стиль роботи працівників Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів та діючої при ньому Державної інспекції з енергозбереження. В своїй роботі співробітники цих органів мають бути психологічно більш відкритими та доступними для відповідних категорій громадян. У своїй повсякденній діяльності працівники цих установ мають прагнути до того, щоб у масовій свідомості населення сформувалася точка зору як на відомства, які:

- діють в інтересах всього суспільства і працюють у взаємодії із суспільством;
- поряд із каральною функцією інформують та консультують відповідні категорії громадян, допомагають їм у забезпеченні ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів;
- забезпечують дотримання рівності усіх громадян та організацій перед законом;
- принципово, рішуче, професійно борються з навмисними порушеннями у сфері марнотратного використання паливно-енергетичних ресурсів.

На нашу думку, енергетична культура повинна доповнюватися навчанням, при їх сукупності утворюються знання, уміння і навички, необхідні для забезпечення ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів.

Висновок. Враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що виконання профілактичних заходів у сфері раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів дозволить:

- виявляти, а потім усувати або стримувати, нейтралізувати, послаблювати вплив причин вчинення адміністративних правопорушень;
- посилювати і удосконалювати соціальний контроль за станом правової охорони ПЕР;
- забезпечувати дію правових норм, підвищувати результативність адміністративної відповідальності;
- покращувати відношення населення до природоохоронних заходів, забезпечувати соціальну активність громадян в цій сфері.

З метою оптимізації процесу профілактичної діяльності доцільно було б передбачити вивчення проблем запобігання марнотратному використанню паливно-енергетичних ресурсів в рамках навчального курсу «Охорона безпеки життєдіяльності», запровадження НАЕР та Державною інспекцією з енергозбереження спільно з Міністерством палива та енергетики регулярної практики проведення відкритих ознайомчих заходів з питань запобігання марнотратному використанню ПЕР для керівників і співробітників установ і їх підрозділів, що за своїми функціональними обов'язками несуть відповідальність за використання ПЕР.

Отже, ми вважаємо, що профілактика правопорушень, що вчиняються у сфері паливно-енергетичних ресурсів є сукупністю організаційних, правових, економічних, соціальних, виховних і інших заходів органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, громадських організацій, спрямованих на виявлення й усунення причин і умов марнотратного витрачання паливно-енергетичних ресурсів, а також недопущення скоєння правопорушень.

Література

1. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / Чезаре Беккариа // Сост. и предисл. В.С. Овчинского. – М.: ИНФРА-М. 2004. – 184 с.
2. Курс кримінології: Особлива частина: [Підручник]: У 2 кн. / М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін.; За заг. ред. О.М. Джужси. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 468 с.
3. Криминология: приглашение к дискуссии: Монография / Авт. кол.: А.В. Баляба, Э.В. Виленская, Э.А. Дидоренко, Б.Г. Розовский. – Луганск: РИОЛИВД, 2000.- 308 с.
4. Кайзер Г. Криминология. Введение в основы / Г.Кайзер : [пер. с нем. В. Д. Балакина; отв. ред. К. Ф. Скворцов]. – М. : Юрид. лит., 1979. – 320 с.
5. Архипова С.П. Соціальна педагогіка: [навчально-методичний посібник] / Архипова С.П., Майборода Г.Я. – Черкаси-Ужгород : Мистецька лінія, 2002. – 268 с.

6. Бугайчук К. Л. *Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Бугайчук К. Л. . – Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2002. – 22 с.*

7. *Концепція Комплексної програми профілактики правопорушень на 2006-2008 рр. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.03.2006 р. № 116-р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 10. – С. 294. – Ст. 636.*

8. *Комплексна програма профілактики правопорушень на 2007-2009 рр. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 року № 1767 // Офіційний вісник України. – 02 .01.2007 – 2006. – № 51. – С. 170. – Ст. 3418.*

9. *Про затвердження Комплексної програми профілактики правопорушень на 2010- 2012 роки м. Тернівки. Рішення Тернівської міської ради від 23.12.2009 р. № 919-ХЛХ/V / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ternrada.dp.ua/index.php?id=960>.*

10. *Шевченко Л.О. До питання про методи вивчення криміногенної особистості, що вчиняє злочини в сфері ПЕК : [Електронний ресурс] / Л.О. Шевченко // Харківський національний університет внутрішніх справ. – Форум права. – 2009. – № 1. – Режим доступу. – www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-1/09slovcp.pdf.*

11. *Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки. Розпорядження КМУ від 19.11.2008 р. № 1446-р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 89. – С. 52. – Ст. 2991.*

12. *Бонк Е. Л. Общественное мнение и профилактика правонарушений / Е. Л. Бонк. // Правоведение. – 1984. – № 2. – С. 40 – 43.*

13. *Фокин В.М. Основы энергосбережения и энергоаудита / В.М.Фокин. – М. : Машиностроение-1, 2006. – 256 с.*

14. *Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2010 року № 243 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 16. – С. 116. – Ст. 762.*

15. *Про Державний бюджет України на 2010 рік. Закон України від 27 квітня 2010 року № 2154-VI // Голос України. – 2010. – № 80-81.*

16. *Постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 року № 1174 «Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 рр.» // Офіційний вісник України. – 2003. – № 31. С. 78. – Ст. 1628.*

УДК 342.9(477)

С. Поповчук

здобувач,

Львівський державний університет внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ РЕЖИМИ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

В статті досліджуються види та особливості адміністративно-правових режимів в практичній діяльності правоохоронних органів, їх правове забезпечення та специфіка реалізації.

Ключові слова: адміністративно-правові режими; правоохоронні органи, державна таємниця, правоохоронна діяльність.

В статье исследуются виды и особенности административно-правовых режимов в практической деятельности правоохранительных органов, их правовое обеспечение и специфика реализации.

Ключевые слова: административно-правовые режимы; правоохранительные органы, государственная тайна, правоохранительная деятельность.

In the article kinds and features of the administrative modes are investigated in practical activity of law enforcement authorities, them legal providing and specific of realization.

Keywords: administrative modes; law enforcement authorities, state secret, law-enforcement activity.

Постановка проблеми. Правоохоронна діяльність є істотним елементом функціонування, по суті, будь-яких органів адміністративно-правової сфери. У меншій мірі це, мабуть, властиво лише органам державної влади в сфері закордонних справ. Однак і тут вона, безумовно, має місце.